

LIBERTATEA RELIGIOASĂ ÎN ROMÂNIA MARE. PREVEDERI CONSTITUȚIONALE ȘI LEGISLATIVE

Cercetător istoric, Bogdan Emanuel RĂDUȚ

Uniunea Bisericilor Creștine după Evanghelie din România

Societatea de Științe Istorice din România, Filiala Dolj

emy_radut@yahoo.com

Abstract: Religious freedom in Greater Romania. Constitutional and Legislative Provisions

The Great Union has formed Greater Romania, but provoked new analysis and debates regarding freedom of religion, in the context of different legislation of the geographical areas joined with the Kingdom of Romania. Therefore, after a brief presentation of the way Greater Romania was established, the author emphasizes the religious freedom regulations in the 1923 Constitution of Romania and the 1928 Law of Cults.

Keywords: religious freedom, Constitution, Cults Law, Great Union, Greater Romania

---

1. Introducere

România Mare reprezintă entitatea geo-politică care a existat în Europa de Est, la nord de regiunea balcanilor numită și „butoiul cu pulbere al Europei”, vreme de douăzeci și doi de ani (1918-1940), semnificând „visul de veacuri al românilor”, când aceia ce vorbeau aceeași limbă erau împreună și în aceeași țară, între aceleași granițe.

De la Unirea Țărilor Române din 1600, înfăptuită de voievodul valah Mihai Viteazul (1558-1601), până la Marea Unire din 1918, sub Regele Ferdinand I (1865-1927), trei secole de istorie au marcat formarea unui ideal național care a născut multe patimi și pasiuni între supporterii lui. Momentele astrale ale României – ca unirea din 1600, Mica

Unire din 1859, independența României din 1877, proclamarea Regatului României din 1881 – au fost încununuate de acest „miracol istoric”¹ al Marii Uniri.

Celebrarea unui secol de la Marea Unire, și nu un secol de România așa cum eronat se mai propagă prin media, ne reliefează faptul că istoria are momentele ei de surprindere, pentru că Marea Unire a venit pe fondul unei renașteri phoenixiene², renăscând din cenușa Primului Război Mondial (1916-1918) în România Mare sau România Întregită. De asemenea, „pentru români, numele de Rumânia/România nu este decât o formă a denumirii de Țara Rumânească/Românească, adaptată timpurilor moderne, dar extrasă din trecut, cu rădăcini în trecut și justificată de istorie”³.

Într-un aspect particular, Unirea a provocat și noi analize și dezbatere privind libertatea religioasă, în contextul existenței unei legislații diferite în zonele geografice unite cu Regatul României. De aceea, autorul, după o prezentare succintă a modului cum s-a înfăptuit România Mare, își apleacă atenția asupra reglementării libertății religioase prin Constituția din 1923 și Legea Cultelor din 1928⁴.

2. Înfiptuirea României Mari

La jumătatea anului 1914, pe plan european, nu departe de România, evenimente neprevăzute au declanșat un mare război. Vizitând Sarajevo, capitala Bosniei, pe 28 iunie 1914, principele moștenitor al tronului

1 Alexandru Zub, „Marea Unire, afirmarea unui drept și întărirea unui ideal”, în *Ziarul Lumina*, 25 noiembrie 2015.

2 Referire la pasărea mitică Phoenix, care atunci când murea ardea și apoi renăștea din propria-i cenușă.

3 Ioan Aurel Pop, *Istoria și semnificația numelor de român/valah și România/Valahia*, discurs de recepție la Academia Română, 29 mai 2013, p. 20.

4 Partea din informațiile despre Constituție și Legea Cultelor au mai fost publicate, anterior, și în alte studii: Bogdan Emanuel Răduț, „Legea cultelor și libertatea religioasă în România. Aspecte comparative și evolutive”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință* 2014, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coordonatori), Editura IarSic, Franța, 2014, pp. 254-265; Idem, „Libertatea religioasă reflectată în Constituțiile României: perioada regimului monarhic (1866-1948)”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință. Journal for freedom and conscience* 2017, Ioan-Gheorghe Rotaru, Dragoș Mușat (editori), Editura IarSic, Franța, 2017, pp. 168-180. Lucrarea de față completează acele informații într-o nouă abordare comună și întregită.

Austro-Ungariei, arhiducele Franz Ferdinand (1863-1914), a fost asasinat de un tânăr naționalist sârb, Gavrilo Princip (1894-1918). Acest lucru a declanșat, ceea ce istoria a denumit ulterior, Primul Război Mondial, care a grupat două blocuri militare – Antanta și Puterile Centrale – ce s-au înfruntat pe întreg continentul, cu repercusiuni și implicări mondiale.

În privința participării României la marele război, aceasta a avut un traseu amplu: neutralitate (1914-1916), beligerantă alături de Antanta (1916-1917), armistițiu (1917-1918), necombatantă (1918) și iar beligerantă de partea Antantei (1918), chiar dacă avea semnat un Tratat secret cu Puterile Centrale, încă din 1883.

Primul Război Mondial – numit și Războiul cel Mare sau Războiul Națiunilor – s-a încheiat oficial la 11 noiembrie 1918, iar una din consecințele sale a fost desființarea Imperiilor și dreptul popoarelor la autodeterminare. Această situație a fost benefică pentru România, datorită faptului că, alături de Regatul României (format la acea vreme din Moldova, Muntenia, Dobrogea și Oltenia), s-au alăturat și celelalte regiuni istorice, în 1918, formând România Mare.

Prima regiune care s-a alipit României a fost Barasabia, la 27 martie/9 aprilie, care fusese încorporată Imperiului Rus încă din 1878. Parte a României, în urma războiului ruso-româno-turc, din 1877-1878, a fost reanexată de Rusia țaristă, devenind o problemă veche și spinoasă în raporturile diplomatice româno-ruse, nesoluționată nici astăzi.

A doua regiune alipită României, la 15/28 noiembrie, a fost Bucovina, ce făcea parte din Imperiul Habsburgic, încă din 1774, iar din 1849 devenise Ducatul Bucovinei.

În cele din urmă, dar și cea mai extinsă regiune, Transilvania (Arddealul) împreună cu Banatul, s-au unit cu România la 18 noiembrie/1 decembrie. Acestea făceau parte, încă din 1867, din partea maghiară a Imperiului Austro-Ungar. Până la unirea cu Regatul României (1918), s-a supus unei alte legislații și administrații teritoriale.

În anul 1918, Regele Ferdinand a ratificat toate actele de unire ale Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu România, devenind suveranul unei Românii întregite și fiind supranumit Ferdinand I Întregitorul. Marea Unire a fost apoi consfințită internațional de Tratatul de la Versailles (1919), Austria (1919), Ungaria (1920) și Turcia (1923), prin care România Mare beneficia de recunoașterea majorității statelor lumii.

3. Statuarea libertății religioasă în România Mare

Libertatea religioasă a fost una dintre temele de discuție în clarificările legislative ale României Întregite. Stabilirea ei a fost statuată printr-o nouă Constituție (1923) și o necesară Lege a Cultelor (1928), dar care doar a creat un cadru legislativ și uniform, fără însă a rezolva toate problemele și neajunsurile epocii.

3.1. Constituția României Mari

Mare Unire din 1918 a provocat Parlamentul României să adopte o nouă Constituție, necesitatea ei fiind impusă de noile realități teritoriale, sociale, etnice și religioase regăsite în România Mare. Adoptarea acesteia a avut loc pe 26 martie 1923, într-o „atmosferă tensionată, datorită acțiunilor de protest ale opoziției”⁵ formată din Partidul Național și Partidul Țărănesc, care o priveau ca fiind „Constituția liberală”⁶. Cu toate acestea, trecând de votul în parlament, Regele Ferdinand a promulgat-o pe 28 martie, intrând în vigoare odată cu publicarea ei în Monitorul Oficial. Conține 138 de articole, împărțite în 8 titluri⁷. A fost în vigoare până în 1938 și între 1944-1947, fiind valabilă atât în timpul domniei Regelui Ferdinand cât și a nepotului său, Regele Mihai (1921-2017). O scurtă vreme (1938-1944) a fost suspendată din pricina unei noi constituții adoptată de Regele Carol al II-lea (1893-1953), ce a funcționat doar doi ani (1938-1940), și a participării României la cel de-al Doilea Război Mondial pe frontul de Est (1941-1944). Schimbarea ei definitivă a venit, însă, odată cu schimbarea regimului țării, confirmat de constituția comunistă din 1948.

În conținutul său, Constituția prevedea mai multe libertăți, de la unele generale pentru români, în concordanță cu celelalte monarhii constituționale europene, la cele specifice despre libertatea religioasă și confesiunile creștine.

5 Alexandru Oșca, *Istoria contemporană a României. Partea I (1918-1945)*, Editura Sitech, Craiova, 2009, p. 73.

6 Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947). Vol. II. Ferdinand I*, Editura Enciclopedică, București, 2011, p. 132.

7 *** „Constituțiunea din 1923”, în *Monitorul Oficial al României*, Nr. 282 din 29 martie 1923 apud Gheorghe Sbărnă (coordonator), *Constituțiile României. Studii*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, pp. 168-192.

În cadrul libertăților generale, aceasta specifică faptul că românii „fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociație și de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi” (art. 5)⁸. Aceste prevederi generale sunt preluate și în alte articole specifice și complementare cu acesta. În cazul libertății presei, Constituția garantează tuturor „libertatea de a comunica și publica ideile și opiniunile lor prin grai, prin scris și prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăți în cazurile determinate prin Codicele penal, care nici într-un caz nu va putea restrânge dreptul în sine” (art. 25)⁹. Libertatea religioasă include și libertatea de a publica și difuza propriile convingeri. Iar Constituția interzicea cenzura și controlul asupra presei, răspunderea pentru conținutul articolelor revenind autorilor, giranților sau editorilor. Ca urmare, nu mai era necesară o aprobare prealabilă a unui cotidian, ziar sau a unei reviste. Cultele și asociațiile religioase legale și-au putut publica, în special în perioada interbelică, propria presă. Dar, cu tot acest discurs ofertant, au existat și cenzuri.

O altă libertate este cea a asocierii și formării de asociații: „Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, au dreptul a se asocia, conformându-se legilor cari regulează exercițiul acestui drept. Dreptul de liberă asociațiune nu implică în sine dreptul de a crea persoane juridice. Condițiunile în cari se acordă personalitatea juridică se vor stabili prin o lege specială.” (art. 29)¹⁰. Această prevedere era benefică mai ales pentru minoritățile religioase, cărora, iată, li se permitea asocierea în uniuni sau asociații care să le reprezinte. Acordarea libertății de asociere nu implica automat și acordarea de personalitate juridică, aceasta făcându-se în urma altor legi speciale.

În afara acestor articole care conțin referiri la libertăți generale de care beneficiau însă și cultele și asociațiile religioase, Constituția a stipulat și libertatea religioasă concretă în România Mare: „Libertatea conștiinței este absolută. Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune întrucât exercițiul lor nu aduce atingere ordinii publice,

8 *Ibidem*, p. 168.

9 *Ibidem*, pp. 172-173.

10 *Ibidem*, p. 174.

bunelor moravuri și legilor de organizare ale Statului. [...]” (art. 22)¹¹. Prin libertatea religioasă, oferită „tuturor cultelor”, statul nu avea în vedere doar cultele creștine, ci și cel musulman și mozaic. În perioada interbelică, prin Constituție și Legea Cultelor, precum și existența unei legislații cultice speciale, au fost recunoscute nouă culte și trei asociații religioase, și au fost interzise circa unsprezece „secte și grupări anarhice”. Acest articol sublinia ideea că libertatea religioasă era asigurată și garantată în condiția în care cultul respecta morala și legile de organizare publică. Cei care nu îndeplineau, în ochii statului, aceste criterii erau interziși și catalogați ca secte. Iar pentru cei din urmă existau legi speciale. De aceea, unele grupări au căzut sub incidența acestui articol, fiind „cu desăvârșire interzise”, pe motiv că „doctrina și practicile lor rituale aduc atingere legilor de organizare a Statului și instituțiilor sale și contravin bunelor moravuri, siguranței Statului, ordinii și liniștei publice”. Astfel a existat o discrepanță între discursul constituțional și realitatea cotidiană. În pofida tuturor prevederilor de față, orice minoritate religioasă neautorizată a fost interzisă și persecutată, iar rapoartele jandarmeriei oferă o stufoasă cazuistică în acest domeniu.

Același articol care spunea că statul asigură cultelor o „deopotrivă libertate”, conținea și referiri specifice la două confesiuni creștine, în detrimentul celorlalte: „[...] Biserica creștină ortodoxă și cea greco-catolică sunt biserici românești. Biserica ortodoxă română fiind religia mării majorități a Românilor este biserica dominantă în Statul român; iar cea greco-catolică are întâietatea față de celelalte culte. Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor. În tot regatul României Biserica creștin ortodoxă va avea o organizație unitară cu participarea tuturor elementelor ei constitutive, clerici și mireni. O lege specială va statornici principiile fundamentale ale acestei organizații unitare, precum și modalitatea după care Biserica își va reglementa, conduce și administra, prin organele sale proprii și sub controlul Statului, chestiunile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești. Chestiunile spirituale și canonice ale Bisericii ortodoxe române se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală. Mitropoliții și episcopii Bisericii ortodoxe române se vor alege potrivit unei singure

11 *Ibidem*, p. 172.

legi speciale. Raporturile dintre diferitele culte și Stat se vor stabili prin lege.” (art. 22)¹². Referirea expresă la Biserica Ortodoxă și cea Greco-Catolică s-a făcut pe considerentul că acestea sunt „biserici românești”.

În primul rând, Biserica Ortodoxă este numită „biserica dominantă în statul român”, comparativ cu cea greco-catolică ce avea „întâietate față de celelalte culte”. Iată că vorbim despre libertate religioasă dar nu și de egalitate, statul român, la acea vreme, având propria ierarhie în relația cu bisericile și cultele religioase. Faptul că Biserica Ortodoxă a dominat spațiul religios românesc s-a văzut, spre exemplu, și prin numirea Patriarhului Miron Cristea (1868-1939) în fruntea Cabinetului de Miniștrii (Guvernului) ca prim-ministru (11 februarie 1938-6 martie 1939), conducând, în fapt, trei cabinete consecutive¹³. Rolul dominant al Bisericii Ortodoxe a dus și la abuzuri din partea acesteia față de alte culte și confesiuni religioase, în special cele minoritare și în curs de formare. Clerici și mireni cunoscuți au fost implicați și în mișcarea legionară, fapt ce a asigurat ortodoxiei un având în naționalismul românesc.

Apoi, se specifică faptul că Biserica Ortodoxă este autonomă instituțional față de orice conducere externă, dar depinde dogmatic de Patriarhia ecumenică a Răsăritului. Biserica Ortodoxă Română a devenit independentă în 1872 prin desprinderea Mitropoliilor Ungrovlahiei și Moldovei de sub Patriarhia de Constantinopol, și unirea lor. Odată cu aceasta, s-a constituit și Sfântul Sinod, iar mitropolitul Ungrovlahiei (episcopul de București) a devenit mitropolitul primat al României. În acest fel Biserica Ortodoxă Română a devenit autocefală. Patriarhia de Constantinopol a recunoscut autocefalia Bisericii românești abia pe 25 aprilie 1885, prin patriarhul ecumenic Ioachim al IV-lea. Iar pe 23 aprilie 1919 Mitropolia Ardealului s-a unit cu Sfântul Sinod. După autocefalie pasul următor a fost ridicarea la rang de patriarhie. Patriarhia Română a fost înființată în 25 februarie 1925, iar la 1 noiembrie 1925 mitropolitul

12 *Ibidem*.

13 Stelian Neagoe, *Istoria Guvernelor României de la începuturi (1859) până în zilele noastre (2012)*, Ediția a III-a, definitivă, Editura Machiavelii, București, 2013, pp. 139-143. Pentru detalii privind activitatea politică a Patriarhului, vezi Lucian Dindirică, *Miron Cristea. Patriarh, regent, prim-ministru*, Editura TipoMoldova, Iași, 2011, pp. 314-344.

primat este investit patriarh. Pe rând Bisericile ortodoxe surori au recunoscut Patriarhia Română¹⁴.

În ceea ce privește Biserica Română Unită cu Roma (Greco-Catolică), aceasta a fost înființată la începutul secolului al XVIII-lea ca urmare a activității iezuiților, care au dus o intensă activitate ce i-a convins pe mulți români ortodocși din Transilvania să accepte anumite dogme ale credinței catolice¹⁵. În perioada interbelică era considerată Biserică națională, iar ierarhii ei erau prețuiți pentru patriotismul lor și pentru opera de ridicare a poporului român la aspirații mai înalte. Ea a făcut posibil ca oamenii din Transilvania să ducă o viață mai ferită de persecuții. Chiar un episcop greco-catolic, Iuliu Hossu (1885-1970), a fost acela care a citit proclamația unirii Transilvaniei cu România, în fața mulțimii adunate la Alba Iulia la 1 decembrie 1918. Din nefericire, Biserica Greco-Catolică a avut drama ei în regimul comunist, fiind desființată, interzisă și confiscat tot patrimoniul mobil și imobil, iar episcopii închiși și credincioșii persecutați¹⁶.

Constituția prevedea libertăți generale pentru toți românii, specifice în domeniul libertății de conștiință și a celei religioase, dar și speciale pentru Biserica Ortodoxă Română și Biserica Greco-Catolică.

3.2. *Legea Cultelor în România Mare*

Nevoia unei legi a cultelor a început să fie văzută în România imediat după Marea Unire din 1918. În Vechiul Regat „numărul credincioșilor neortodocși fiind foarte mic și mare parte din ei nefiind nici cetățeni români, nu a fost necesară alcătuirea unei legi speciale, care să determine mai de aproape un regim al cultelor existente aici pe lângă cel ortodox”¹⁷. Dar, provinciile istorice (Basarabia, Bucovina și Transilvania) reunite cu Vechiul Regat, veneau totodată și cu o serie de confesiuni și culte

14 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, pp. 468-470, 526-527.

15 Există patru puncte de doctrină care separă catolicii de ortodocși: primatul papal, existența purgatorului, doctrina filioque și transsubstanțierea.

16 Bogdan Emanuel Răduț, „Situația greco-catolicilor în timpul Republicii Populare Române”, în *Historica*, Revistă de cultură istorică și pedagogică a Societății de Științe Istorice, Filiala Dolj, Editura Arves, Nr.1-2(12-23), 2009-2010, pp. 63-66.

17 Marcel Știrban, „Problema reglementării regimului general al cultelor (1922-1928). Etape. Proiecte. Probleme în litigiu”, disponibil online la http://www.history-cluj.ro/Istorie/anuare/2002/Stirban_Problema_reglementarii.htm, accesat 08.09.2018.

religioase recunoscute, pe care Regatul trebuia să le accepte. În contextul acesta, Transilvania era cel mai pestriț teritoriu din punct de vedere al apartenenței confesionale a locuitorilor săi.

Pe fondul acesta, prima lege a cultelor în România este promulgată în 22 aprilie 1928¹⁸ și conținea 59 de articole, împărțite în 3 capitole. Pe textul proiectului de lege s-a lucrat vreme de șase ani (1922-1928), de mai multe guverne. La apariția ei a existat o amplă dezbateră parlamentară, care a dus la reliefaarea nevoii unui act normativ care să stabilească cadrul de funcționare a cultelor și asociațiilor religioase în România¹⁹. Deși legea „n-a reușit să armonizeze toate interesele și să mulțumească toate cultele”²⁰, aceasta a definit și trasat situația confesională pentru următorii douăzeci de ani (1928-1948). În timpul războiului și al regimului condus de Ion Antonescu (1882-1946) s-au operat modificări pe text prin legi speciale²¹, revenindu-se la textul original după 1944²².

Un factor în dezbaterile privind libertatea religioasă din România este dat de exigențele statului. Acesta nu permitea existența vreunei formațiuni religioase fără știința și aprobarea oficialităților. Deși se stabilea principiul libertății religioase încă din primul articol, această libertate exista în niște limite impuse de stat exact prin acele legi. În mod practic, acest lucru se reliefează cel mai bine privind modul cum erau dobândite calitățile de cult și cea de asociație religioasă.

Astfel, în privința recunoașterii calității de cult, Legea încadra acest drept pe baza prezentării unui „statut, cuprinzând confesiunea de credință, principiile religioase morale și sistemul de organizare, conducere și administrare” (art. 22)²³ ce era înaintat Ministerului Cultelor spre analiză și aprobare din partea Guvernului. Prin aceasta se solicita cultelor să facă dovada că activitatea, doctrina și organizarea lor nu contravine în niciun fel

18 *** „Legea Nr. 54 pentru regimul general al cultelor”, în *Monitorul Oficial al României* Nr. 89, Partea I, din 22 aprilie 1928, pp. 331-337 (3607-3613). Un amănunt de semnalat este faptul că Legea, după ce a fost votată în Adunarea Deputaților și Senat, a fost promulgată de către Regență (Regele Ferdinand ne mai fiind în viață, iar Regele Mihai fiind minor), alcătuită din Principele Nicolae, Gheorghe Buzdugan și Patriarhul României Miron Cristea.

19 Dezbaterile au fost publicate în *** „Biserica noastră și cultele minoritare. Marea discuție parlamentară în jurul legii cultelor”, [s.e.], București, 1928.

20 Marcel Știrban, *loc.cit.*, accesat 08.09.2018.

21 *Decret-lege 957/1942 și Decret-lege 431/1943.*

22 *Decret-lege 548/1944 și Decizia 44.210/1945.*

23 *** „Legea Nr. 54 pentru regimul general al cultelor”, p. 333 (3609).

intereselor statului. De aceea, bazat pe articolele din Lege, dar și ca urmare a documentației prezentate de formațiunile religioase privind recunoașterea și funcționarea lor în parametrii legali, au fost aprobate nouă culte care să funcționeze în România: „Pe lângă Biserica ortodoxă, a cărei organizare este stabilită prin lege specială, în Statul român mai există următoarele culte istorice: a) Cultul român greco-catolic (unit); b) Cultul catolic (de rit latin, grec-rutean și armean); c) Cultul reformat (calvin); d) Cultul evanghelic-luteran; e) Cultul unitarian; f) Cultul armeano-gregorian; g) Cultul mozaic (cu diferitele sale rituri); h) Cultul mahomedan.” (art. 21)²⁴. Statutul lor venea și din vechimea lor, fiind considerate „culte istorice”.

Pe lângă acestea, Legea permitea existența de asociații religioase, ca o interpunere între cultele oficiale și grupările considerate secte și interzise din oficiu. Legea nu conținea o secțiune distinctă privind asociațiile religioase, ci doar un articol cu cinci alineate. Potrivit acestuia, asociațiile religioase stăteau „sub regimul legilor privitoare la asociațiuni în genere și la întruniri publice”. Se prevedea faptul că erau „cu desăvârșire interzise, sub sancțiunea pedepselor prevăzute în codul penal, acele asociațiuni religioase care propagă doctrine de natură a aduce atingere legilor de organizare ale statului și instituțiunile sale și cari prin practicile lor rituale contravin bunelor moravuri și ordinii publice”. Autorizațiile de funcționare se acordau de „autoritățile în drept pe baza avizului conform al Ministerului Cultelor”, căruia ele erau obligate „a-i trimite sau prezenta orice acte și informațiuni privitoare la organizarea și activitatea lor”. De aceea, autorizațiile puteau fi și anulate „pe aceeași cale în caz de neobservare strictă a condițiunilor stabilite și impuse de autoritățile competente ale Statului” (art. 24)²⁵.

Asociațiile religioase au făcut obiectul altor decizii ministeriale²⁶, ce se fundamentau pe acest articol, care au autorizat funcționarea doar unui mic număr de trei grupări creștine: baptistă, creștină după Evanghelia și adventistă de ziua a șaptea. Mai târziu, după al Doilea Război Mondial, cele trei au devenit culte creștine²⁷. În aceeași măsură, Statul a

24 *Ibidem*.

25 *Ibidem*.

26 Astfel de documente au fost Deciziile 24.536/1928, 114.119/1933, 4.781/1937 și 31.999/1939.

27 Bapțiștii au devenit cult prin Decretul-Lege Nr. 553/1944, adventiștii de ziua a șaptea prin Legea 407/1946, iar creștinii după Evanghelia prin Legea 883/1946.

interzis cu desăvârșire existența și funcționarea unui număr de asociații religioase pe care le privea drept „secte” și „grupări anarhice”, și ale cărei practici contraveneau, în concepția autorităților, „bunelor moravuri, siguranței Statului, ordinii și liniștei publice”: Asociațiile mileniste (asociația internațională a studenților în Biblie, martorii lui Dumnezeu Iehova prin societatea de Biblie și Tratate sau sub orice altă denumire religioasă, civilă sau comercială s-ar prezenta), Penticostaliștii, Tremurătorii, Biserica lui Dumnezeu Apostolică, Pocăiții, Nazarenii, Adventiștii reformiști, Secerătorii, Hlîștii, Inochentiștii și Stiliștii. Pentru aceștia se solicita închiderea caselor de rugăciuni și întocmirea de dosare penale²⁸.

Statul fiind cel care aproba existența cultelor și asociațiilor religioase, avea totodată și exigențe impuse prin lege. În fața statului, cultele erau teoretic egale și prin urmare cerințele erau universale. Dar ierarhii Bisericii Ortodoxe Române cereau un regim preferențial, pe baza faptului că erau majoritari, și chiar vor dobândi unul, în detrimentul celorlalte culte. Dar acest lucru nu apare în textul legii²⁹.

Legea interzicea „constituirea de organizațiuni politice pe bază confesională” dar „și tratarea chestiunilor de politică militantă în sânul corporațiilor și instituțiilor bisericești” (art. 6)³⁰. În relația cu statul, deservenții de cult (episcopi, preoți, pastori, predicatori ș.a.) „trebuie să fie cetățeni români, care se bucură de toate drepturile civile și politice și care nu au fost condamnați prin sentință definitivă pentru crime contra bunelor moravuri și contra siguranței statului și, în genere, pentru orice faptă care ar atrage interdicțiune corecțională” (art. 10)³¹. Apoi aceștia trebuiau să îndeplinească anumite acțiuni față de stat, pentru că „toate

28 *** „Decizia 31.999 pentru asociații religioase interzise și autorizare”, în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, Nr. 161 din 15 iulie 1939, p. 4455. Vezi și Bogdan Emanuel Răduț, *Libertate și constrângere: regimul asociațiilor religioase în deceniul carlist (1930-1940)*, în „Jurnalul Libertății de Conștiință – Supliment (Journal for Freedom of Conscience)”, Ioan Gheorghe-Rotaru, Dragoș Mușat (editori), Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2016, pp. 375-389.

29 Constituția din 1923 face însă o ierarhizare prin articolul 22: „Biserica creștină ortodoxă și cea greco-catolică sunt biserici românești. Biserica ortodoxă română fiind religia marelui majorității a Românilor este biserica dominantă în Statul român; iar cea greco-catolică are întâietatea față de celelalte culte.”

30 *** „Legea Nr. 54 pentru regimul general al cultelor”, p. 330 (3607).

31 *Ibidem*, p. 331 (3607).

culte sunt datoare a face servicii religioase la solemnitățile naționale și la cele ale Familiei Domnitoare” (art. 18)³².

Prin prevederile Legii, statul își impunea controlul asupra tuturor cultelor, control exercitat prin Ministerul Cultelor. Orice manifestări, pastorale, circulare interne, precum și finanțele și ștampilele erau controlate de stat. Legea actuală a renunțat la astfel de prevederi, care au născut abuzuri în epocă.

Relațiile interne, cel puțin declarativ, se bazau pe respect reciproc, astfel încât acțiunile unui cult să nu afecteze un altul sau celelalte culte. Era mai mult o teorie, pe care istoria o va infirma prin realitatea cotidiană, datorită faptului că Biserica Ortodoxă Română, fiind majoritară, și-a impus primatul în relația cu celelalte culte din multe puncte de vedere, ce a condus și la persecuții orchestrate de preoții ei împreună cu organele de interne.

O problemă a apărut însă legată de autonomia bisericilor în raporturile externe, pentru că Legea prevedea că „nici un alt cult nu poate avea relațiuni de dependență cu vreo autoritate sau organizație bisericască din străinătate, afară de cele impuse de principiile dogmatice și juridico-canonice” (art. 7)³³. Acest articol lovea în Biserica Catolică, știindu-se faptul că exista un concordat cu Vaticanul, semnat la 10 mai 1927. Aprobarea acestuia de către Senatul României a avut loc abia la 23 mai 1929. Biserica Ortodoxă, care nu era de acord cu această situație, acceptă într-un final documentul la presiunea „Regelui Ferdinand și a guvernului Partidului Național Țărănesc condus de Iuliu Maniu, care doreau să arate deschiderea față de noua arhitectură europeană stabilită după Primul Război Mondial”³⁴. Pentru Biserica Ortodoxă, Concordatul și Legea cultelor reprezentau „o lovitură grea”, pentru că o puneau „într-o vădită stare de inferioritate față de cultul catolic”³⁵. De aceea, în epocă, și-a manifestat vehement nemulțumirile sale, dar și pretențiile de biserică națională.

Bunăoară, Legea oferea libertate cultelor să înființeze și instituții de învățământ pe criterii confesionale, în special pentru pregătirea personalului de cult. Este indubitabil faptul că aceste instituții erau necesare unei

32 *Ibidem*, p. 332 (3608).

33 *Ibidem*, p. 331 (3607).

34 Ben-Oni Ardelean, *Libertatea religioasă: o abordare normativă*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 2011, p. 267.

35 Mircea Păcurariu, *op.cit.*, p. 527.

bune pregătiri a personalului clerical sau laic. În aceste instituții trebuia să se predea obligatoriu „studiul istoriei, al limbii și literaturii române și al Constituțiunii țării”, în conformitate cu programele curriculare stabilite de „Ministerul Cultelor și acel al Instrucțiunii, așa fel ca să nu împiedice pregătirea teologică specială și să fie compatibil cu caracterul religios-moral al acestor institutute” (art. 15)³⁶. Aceeași impunere se exercita și când era vorba de echivalarea studiilor teologice făcute în străinătate cu sistemul de învățământ românesc. Cultele aveau dreptul de „a face instrucțiune religioasă a elevilor de credința lor din școlile publice și particulare” și de „a săvârși, prin preoții lor, în armată, în spitalele civile și militare, orfelinate, școale corecționale și penitenciare, pentru credincioșii lor, servicii religioase de orice natură, cu observarea legilor sau regulamentelor instituțiilor respective”. Dacă nevoia o impunea, în astfel de locuri, „autoritățile respective vor putea angaja asemenea preoți pe seama lor” (art. 16)³⁷.

De asemenea, Cultele mai puteau „înființa, administra și controla instituțiuni culturale și de binefacere în marginile și potrivit dispozițiilor legilor privitoare la acest fel de instituțiuni” (art. 14)³⁸.

Legea Cultelor a trasat cadrul de funcționare și existență a cultelor religioase vreme de două decenii (1928-1948), fiind și temelia pe care s-a emis o stufoasă legislație cultică în perioada interbelică a României Mari.

4. Concluzii

Libertatea religioasă în România este dată, în primul rând, de Constituție, pentru că celelalte legi speciale își au fundamentul în aceasta. Prin articole generale sau specifice, statul garanta libertatea tuturor cultelor. Este adevărat că minoritățile religioase au avut de suferit în toată această perioadă, până la reglementarea regimului lor, dar constituțional și formal se proclama libertatea de conștiință și cea religioasă.

Apoi, baza legală pentru funcționarea cultelor religioase în România Mare a fost Legea Cultelor, fiind documentul principal al statului în raport cu diversele culte și biserici existente pe teritoriul României. Legea

36 *** „Legea Nr. 54 pentru regimul general al cultelor”, p. 332 (3608).

37 *Ibidem*.

38 *Ibidem*.

a încercat să armonizeze și să uniformizeze, unde a putut, situația religioasă a regiunilor României înglobate în România Mare.

Cu toate limitele lor inerente, Constituția și Legea Cultelor au asigurat românilor un cadru de exercitare a cultului religios într-o oarecare libertate de exprimare și desfășurare, cu acoperirea tuturor regiunilor istorice ale României Mari.

Bibliografie

- ♦ ***, „Legea Nr. 54 pentru regimul general al cultelor”, în *Monitorul Oficial al României* Nr. 89, Partea I, din 22 aprilie 1928, pp. 331-337 (3607-3613).
- ♦ Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006.
- ♦ Răduț, Bogdan Emanuel, „Legea cultelor și libertatea religioasă în România. Aspecte comparative și evolutive”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință 2014*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coordonatori), Editura IarSic, Franța, 2014, pp. 254-265.
- ♦ Idem, *Libertate și constrângere: regimul asociațiilor religioase în deceniul carlist (1930-1940)*, în „*Jurnalul Libertății de Conștiință – Supliment (Journal for Freedom of Conscience)*”, Ioan Gheorghe-Rotaru, Dragoș Mușat (editori), Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2016, pp. 375-389.
- ♦ Idem, „Libertatea religioasă reflectată în Constituțiile României: perioada regimului monarhic (1866-1948)”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință. Journal for freedom and conscience 2017*, Ioan-Gheorghe Rotaru, Dragoș Mușat (editori), Editura IarSic, Franța, 2017, pp. 168-180.
- ♦ Idem, „Situația greco-catolicilor în timpul Republicii Populare Române”, în *Historica*, Revistă de cultură istorică și pedagogică a Societății de Științe Istorice, Filiala Dolj, Editura Arves, Nr.1-2(12-23), 2009-2010, pp. 63-66.
- ♦ Sbârnă, Gheorghe (coordonator), *Constituțiile României. Studii*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, pp. 168-192.
- ♦ Știrban, Marcel, „Problema reglementării regimului general al cultelor (1922-1928). Etape. Proiecte. Probleme în litigiu”, disponibil online la http://www.history-cluj.ro/Istorie/anuare/2002/Stirban_Problema_reglementarii.htm, accesat 08.09.2018.